

פרשת ראה תשע"ה

לא יהיה בך אביון

דברים פרק טו

(א) מִקֶּזֶף שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה : (ב) וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרֵעֵהוּ לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לִיקְנֹק : (ג) אֶת הַנֶּכְרִי תִגְשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ : (ד) אֲפֹס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן כִּי בְרַךְ יִבְרַכְךָ יְקֻנֵּךְ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְקַנֶּךָ אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ : (ה) רַק אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְקֻנֵּךְ אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם : (ו) כִּי יְקַנֶּךָ אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ בְּאֶשֶׁר דָּבַר לְךָ וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאֶתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמִשְׁלַלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשְׁלוּ : ס (ז) כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֲחִיךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְקַנֶּךָ אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לְךָ לֹא תֵאֲמָץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יְדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן : (ח) כִּי פָתַח תִּפְתַּח אֶת יְדְךָ לוֹ וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטֵנּוּ דֵּי מַחְסָרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ : (ט) הַשְּׁמֹר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרַעַה עֵינֶיךָ בְּאֶחָד הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל יְקַנֶּךָ וְיִהְיֶה בְּךָ חֲטָא : (י) נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יִרַע לְבָבְךָ בְּתַתֶּךָ לוֹ כִּי בְּגִלְל הַדְּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ יְקֻנֵּךְ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יְדְךָ : (יא) כִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִקְרֵב הָאֶרֶץ עַל כֵּן אֲנִכִּי מִצְוֶה לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתַּח אֶת יְדְךָ לְאֲחִיךָ לַעֲנִיךָ וּלְאֲבִינֶךָ בְּאֶרֶץ :

רש"י
 (א) **מקץ שבע שנים** - יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה, תלמוד לומר (פסוק ט) קרבה שנת השבע. ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלוה ומלוה להלוות כל אחד ואחד, היאך היא קרבה, הא למדת שבע שנים למנין השמיטות : (ב) **שמוט כל בעל משה ידו** - שמוט את ידו של כל בעל משה : (ג) **את הנכרי תיגוש** - זו מצות עשה : (ד) **אפס כי לא יהיה בך אביון** - ולהלן הוא אומר (פסוק יא) כי לא יחדל אביון, אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכס, וכשאינ אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכס. אביון דל מעני, ולשון אביון שהוא תאב לכל דבר : (ה) **רק אם שמוע תשמע** - אז לא יהיה בך אביון : **שמוע תשמע** - שמע קמעא משמיעין אותו הרבה : (ו) **כאשר דבר לך** - והיכן דבר, (דברים כח, ג) ברוך אתה בעיר : **והעבטת** - כל לשון הלוואה כשנופל על המלוה, נופל בלשון מפעיל. כגון והלוית, והעבטת. ואם היה אומר ועבטת היה נופל על הלוה, כמו ולוית : **והעבטת גוים** - יכול שתהא לזה ומלוה לזה, תלמוד לומר ואתה לא תעבוט : **ומשללת בגוים רבים** - יכול גוים אחרים מושלים עליך, תלמוד לומר ובך לא ימשולו : (ז) **כי יהיה בך אביון** - התאב תאב קודם : **מאחד אחיך** - אחיך מאביך, קודם לאחיך מאמך : **שעריך** - עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת : **לא תאמץ** - יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן, לכך נאמר לא תאמץ. יש לך אדם שפויט את ידו וקופצה, לכך נאמר ולא תקפוצי : **מאחיד האביון** - אם לא תתן לו, סופך להיות אחיו של אביון [בעניות] : (ח) **פתח תפתח** - אפילו כמה פעמים : **כי פתח תפתח** - הרי כי משמש בלשון אלא : **והעבטת עביטנו** - אם לא רצה במתנה, תן לו בהלוואה : **די מחסורו** - ואי אתה מצווה להעשירו : **אשר יחסר לו** - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו : **לו** - זו אשה. וכן הוא אומר (בראשית ב, יח) אעשה לו עזר כנגדו : (ט) **וקרא עליך** - יכול מצוה, תלמוד לומר (דברים כד, טו) ולא יקרא : **והיה בך חטא** - מכל מקום, אפילו לא יקרא. אם כן למה נאמר וקרא עליך, ממחר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא : (י) **נתון נתון לו** - אפילו מאה פעמים : **לו** - בינו ובינך : **כי בגלל הדבר** - אפילו אמרת ליתן, אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה : (יא) **על כן** - מפני כן : **לאמר** - עצה לטובתך אני משיאך : **לאחיד לעניך** - לאיזה אח, לעני : **לעניך** - ביו"ד אחד, לשון עני אחד הוא. אבל ענייך בשני יודיין, שני עניים :

משנה מסכת שביעית פרק י'

[א] פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגוי התקין הלל לפרוזבול :
 [ב] זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כ"ז שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים :

שפת אמת - ליקוטים לפרשת ראה

אפס כי לא יהי בך אביון כתב רש"י דהא דכתיב כי לא יחדל אביון כשבני ישראל עושין רצונו של מקום אביונים באחרים לא בכס, ולכאורה קשה הא הפסוק כתב זה לנתינת טעם כי לא יחדל כו' על כן אנכי מצוך כו' פתוח תפתח את ידך לאחיד כו' אם כן קאי על אביוני אחיד, אכן נראה כי במצות הצדקה בלב שלם מעוררין גם בשמים לפתוח שערי רצון ולהשפיע לבני ישראל כל טוב באופן שלא יהי בך אביון, וזהו שכתוב נתון תתן פתוח תפתח שעל ידי פתיחת ידינו לצדקה גם הקב"ה פותח ידו ומשביע כו' וזהו שכתוב כי לא יחדל כו' על כן אנכי מצוך כו' פתוח תפתח כו' כדי שיהיו אביונים באחרים ולא בכס כדברי רש"י ז"ל :